Ce se petrece atunci când se renunță la pluralismul politic? REVIEW: Petre Andrei, Petru P. Andrei, *Memorii și istorii*

Constantin Ilaș
„Petre Andrei" University of Iași, Faculty of Political and Administrative Sciences
Corresponding author emails: constantinilas@yahoo.com

What Happens when Political Pluralism Is Abandoned? REVIEW: Petre Andrei, Petru P. Andrei, *Memorii și istorii*

Abstract: When, through a dictatorship of the majority, politics and political pluralism are abandoned in favor of authoritarian, dictatorial, one-party regimes, not only are individual rights and freedoms suppressed, but also the creative force of society. The volume Memorii și Istorii [Memoirs and Histories], reviewed here, exemplifies through a microhistory—and of course through testimonies and documents—the way in which the members of a family, father and son, were victims of such totalitarian regimes, as 20th-century Romania transitioned from a liberal democratic regime, capable of improvement and self-reform, through King Carol II's dictatorship, then the Legionary regime and Antonescu's regime, to the Bolshevik-style totalitarian dictatorship when the totalitarian communist regime was forcibly installed. Consequences: the father, Petre Andrei, an active and irreproachable politician, commits suicide to avoid becoming a victim of the Legionnaires; the son, Petru P. Andrei, is arrested, mistreated during interrogations, and imprisoned under the communist regime, spending a life below his creative potential until the fall of the communist regimes. The history of 20th-century Romania is reflected through the fate of a family of responsible and clear-minded intellectuals.

Key words: anti-totalitarianism, democratism, fascism, Petre Andrei, Petru P. Andrei, politics.

Citation suggestion: Ilaș, Constantin. "Ce se petrece atunci când se renunță la pluralismul politic? REVIEW: Petre Andrei, Petru P. Andrei, *Memorii și istorii*." *Transilvania*, no. 1-2 (2025): 139-144. https://doi.org/10.51391/trva.2025.1-2.18.

Ne aflăm într-o perioadă, dar și într-un an electoral, în care dezamăgirea și disprețul față de politică și politicieni, acumulate vreme de peste treizeci de ani, combinate paradoxal cu o supradimensionare a speranțelor și așteptărilor față de politică sunt exploatate, amplificate și exacerbate de o retorică propagandistică de factură naționalistă, suveranistă, populistă, iliberală și antidemocratică. Or, nu este pentru prima dată în istoria României când, exasperați de corupția, lentoarea și tergiversările politicii, românii au cedat, seduși, în favoarea unor ideologii care promiteau regimuri de mână forte, care să pună capăt corupției, indeciziei și, în fond, politicii, pentru a face, în sfârșit, mult-speratele mari salturi înainte către progres, bunăstare și împlinire personală. Dictaturile, regimurile autoritare și totalitare afirmă, fără excepție, că în istorie acționează forțe telurice care depășesc, stăpânesc, determină, ghidează ocult sau orientează teleologic existența umanității. Cunoașterea exclusivă și esoterică a acestor forțe este de obicei clamată de o elită restrânsă, însă cel mai adesea ca legitimare și justificare a pozițiilor de putere, de dominare și control asupra societății. Însă numai regimurile democratic liberale sunt singurele regimuri politice cu adevărat moderne, pentru că permit cetățenilor să participe, să delibereze, să decidă și să controleze condițiile propriei existențe și, astfel, să fie creatori ai propriei lor istorii: „Nu dictatura este principiul ideal, care poate asigura progresul omenirii, și nu e nevoie de revenire la trecut pentru a găsi o normă de conducere politică, căci democrația bine înțeleasă și parlamentarismul conștient și liber oferă toate elementele necesare unei normale funcționări a vieții de stat"[1]

Volumul de față – Petre Andrei & Petru P. Andrei, *Memorii și istorii* – apărut la Editura Institutul European din Iași, în 2022, reunește, printr-o decizie inspirată a lui Sorin Bocancea (îngrijitorul acestei ediții revăzute și adăugite), două cărți editate separat: *Petre Andrei. Jurnal. Memorialistică. Corespondență* – volum îngrijit de Petru P. Andrei, Valeriu Florin Dobrinescu și Doru Tompea, la Editura Grafix din Iași, în 1993 – și *Confesiuni. Petru P. Andrei*, un volum-interviu realizat de Diana Petrișor și publicat la Editura Ankarom din Iași, în 1997. Spun că este o decizie

1. Petre Andrei, *Sociologia revoluției. Studii de sociologie politică* (Iași: Polirom, 1998), 183.

inspirată, pentru că volumul poate fi lecturat deopotrivă ca o radiografie politică a istoriei României în secolul XX, dar și ca microfiziologie a puterii: care este impactul și ce anume se petrece cu existența membrilor unei familii dacă societatea renunță la politică în favoarea unui regim autoritar, de mână forte, în care, de fapt, un anumit fel de a face politică, monopartinic, acaparează, organizează, mobilizează și controlează excesiv și exhaustiv societatea în toate aspectele existenței sale. Concluzia provizorie a acestei microfiziologii este tragică: un destin frânt înainte de vreme, cel al lui Petre Andrei, din cauza unui colectivism de factură fascistă, naționalist-legionară, împotriva căruia avertiza încă din 1927; celălalt, un destin castrat, mutilat, al lui Petru P. Andrei, rămas în urma a ceea ce ar fi putut deveni, din cauza unui colectivism de factură bolșevică, comunistă. Așadar, două destine confiscate de două mobilizări colectiviste, care au apărut, pe rând, drept soluții salvatoare împotriva regimului politic democratic liberal. Or, democrația, regimul politic liberal, cu toate tarele din antebelic și interbelic, era totuși perfectibil și reformabil și permitea împlinirea autonomă a individului.

Traiectoria devenirii personale[2] a lui Petre Andrei, documentată, desigur, în cartea de față, deși, din nefericire, fragmentar și incomplet, demonstrează cu prisosință faptul că meritele și talentele individuale erau nu doar remarcate, ci au și fost valorificate social: elev excelent la liceu, se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie din Iași, unde, pentru că era lipsit de venituri, concurează și câștigă singura bursă de studii din anul 1910; se face remarcat în timpul studiilor de licență de către Dimitrie Gusti și Ioan Petrovici, care-l recomandă pentru premii speciale; își trece licența în filosofie cu distincția *magna cum laude* și obține prelungirea bursei care-i permite să plece, în 1913, la studii în Germania, în vederea pregătirii doctoratului cu Dimitrie Gusti. Declanșarea Primului Război Mondial îl obligă să revină în țară, dar nu stă deoparte, deși ar fi putut, ci se înrolează voluntar și pleacă pe front în prima linie, este rănit în lupte, se reface și se întoarce pe front, iar în urma activității din timpul războiului este decorat cu „Steaua României", „Coroana României" și „Crucea de război cu barete" (p. 16, pp. 44-59 și p. 159, foto). După război, își susține doctoratul cu tema *Filosofia valorii*, sub conducerea lui Dimitrie Gusti, în fața unei comisii din care au mai făcut parte Ioan Petrovici, ca referent, și Al. Philippide, ca președinte, și obține distincția *magna cum laude*. Funcționează, apoi, ca profesor în învățământul secundar, dar îi și suplinește pe Ioan Petrovici, la cursul de „Istoria filosofiei – epoca kantiană", și pe Dimitrie Gusti, la Catedra de sociologie a Universității ieșene, având dreptul și acceptul acestora de a susține, totodată, și cursuri libere (adică neplătite de către facultate) de Sociologie și de Istoria filosofiei, la care sălile în care țineau aceste cursuri deveneau neîncăpătoare pentru auditori (p. 63). În plus, în aceeași perioadă, este susținut de Ioan Petrovici și obține postul de director al Bibliotecii Universității.

Am adus în atenție aceste ultime detalii de context, pentru că ceea ce aduce inedit față de cărțile apărute anterior și, după părerea mea, deosebit de spectaculos, volumul *Memorii și istorii* este publicarea pentru prima dată a proceselor verbale ale ședințelor de senat care s-au ținut în jurul titularizării pe post a lui Petre Andrei, pentru catedra de Istoria Filosofiei Antice, Etică și Sociologie. A fost o dispută îndârjită, care a ținut vreme de aproape doi ani, iar procesele verbale sunt documente care scot la iveală starea și situarea Universității imediat după Unirea de la 1918, în contextul tulburărilor multiple din societate, care au afectat și lumea academică. În plus, sunt și deosebit de actuale, pentru că, în esență, a fost o dispută, pe toate planurile cu putință, între ideea de meritocrație și tentativa de politizare a postului. Afirm că aceste procese verbale sunt spectaculoase, pentru că, fiind vorba despre titularizarea pe un post academic prestigios prin poziție socială, care aducea titularului venituri sigure pentru întreaga viață, vezi la lucru felul în care sunt operaționalizate în argumente pertinente valorile și greutățile cu care înțelegeau să măsoare și să ia decizii protagoniștii. Disputa s-a purtat cu privire la necesitatea concursului pentru post împotriva tertipului de care au vrut să se folosească adepții dreptei naționalist-antisemite, precum A.C. Cuza, Ion Găvănescul și Orest Trafali, pentru a numi direct pe post un apropiat al lor, ca să nu spunem un acolit, Garabet Aslan, căruia, de altfel, îi fuseseră de mai multe ori respinse cererile de suplinire a catedrei rămasă vacantă prin plecarea lui Dimitrie Gusti la București; în plus, acesta fusese prins copiind la un examen pentru un post în învățământul secundar din Iași. La vremea aceea, în lege exista „articolul 81", care permitea angajarea fără concurs a unor somități în domeniu, a căror reputație științifică și ale căror lucrări valoroase ar fi contribuit la prestigiul Universității.

Sperând că am provocat curiozitatea cititorilor, vom mai menționa doar că dezbaterile s-au dus pe plan politic, juridic și științific; au fost aduse în discuție meritele și scăderile personale ale pretendenților; s-au făcut memorii de către Petre Andrei și de către studenții care i-au audiat cursurile; s-au scris articole în gazetele vremii (p. 119), inclusiv de către Nicolae Iorga, în *Neamul Românesc* (unde îl acuză pe Petre Andrei că ar fi fost șeful cenzurii germane la Iași și ar fi cenzurat un articol al său – p. 333), cel mai probabil instigat de fostul său partener politic, A. C. Cuza. Acesta din urmă, într-un final, a intervenit personal inclusiv la Rege pentru a bloca semnarea Decretului regal de numire a lui Petre Andrei (p. 28). Cert este faptul că, în urma dezbaterilor și a opoziției din senatul Universității, Garabet Aslan nu s-a mai prezentat la concurs (p. 117), iar Petre Andrei va fi numit pe post, ironia situației, pe baza aceluiași articol 81, la propunerea lui Ion Petrovici, susținut și de alți profesori de la Facultatea de Litere și Filosofie,

2. Vezi și Revista *Transilvania*, nr. 11 (2011), număr dedicat lui Petre Andrei.

întâmpinând însă, în senat, opoziția profesorului naționalist-antisemit Ion Găvănescul.

La fel de cert este faptul că, în urma titularizării, Petre Andrei și-a atras ostilitatea „partidei" naționalist-antisemite a lui A. C. Cuza din Universitate. Or, această adversitate a fost cel mai probabil amplificată, apoi, de evenimentul care a zguduit Iașul, viața politică din România, inclusiv lumea academică: asasinarea prefectului Manciu, pe treptele tribunalului din Iași, de către Zelea Codreanu. Această crimă a inaugurat unele din cele mai periculoase precedente și „inovații" din viața politică românească: crima ca mijloc și instrument politic de răzbunare, intimidare, teroare și eliminare fizică a celor etichetați și declarați trădători, adversari și dușmani politici, desigur, alături de celelalte „inovații" politice: naționalismul agresiv, antisemitismul radical și mobilizarea colectivă prin instrumentarea propagandistică a identității naționale și a credinței creștine (de tipul sloganului: România românilor).

Cred că dezbaterile care au avut loc în senatul Universității din Iași în urma acestui eveniment, dezbateri al căror proces verbal este publicat integral în cartea de față (pp. 121-140), ar fi trebuit diseminate la vremea respectivă în toate ziarele, pentru a se declanșa o discuție publică generală care să clarifice public, să denunțe și să condamne ferm cele petrecute. Cred, de asemenea, că dezbaterile consemnate în procesul verbal mai sus amintit sunt de o imensă actualitate mai ales astăzi, când pe aplicațiile *social media* pot fi găsite tot soiul de glorificări care încă mai justifică și legitimează crima lui Zelea Codreanu și fac apologia unui criminal, când politica parlamentară a fost inventată tocmai pentru a elimina crima politică din viața publică („Parlamentul este locul în care se ciocnesc diferitele concepții, reprezentând diferite clase sociale, și se soluționează, pentru noi, pe cale pașnică, conflictele politice"[3]).

Trebuie reafirmat constant și cu orice ocazie: nu există niciun motiv, nicio justificare, niciun argument care să justifice ca fiind socialmente acceptabilă crima ca mijloc politic. Reacția și poziția avute de Petre Andrei în acea ședință a senatului rezumă și sintetizează exemplar întreaga dezbatere, dar și ceea ce s-a petrecut de fapt: „Dl. A. C. Cuza a țintit și Codreanu a tras" (p. 136). Cu alte cuvinte, propaganda antisemită, naționalistă, făcută de către A. C. Cuza ani la rând în Universitate, printre studenți, a fost factorul determinant care i-a radicalizat, motivându-i să provoace brutalizarea studenților evrei, să revendice agresiv *numerus clausus*, să întrerupă și să blocheze aproape un an cursurile din Universitate. Acestor dezordini le-a pus capăt, cu mijloace relativ brutale, dar amendabile în justiție, prefectul de poliție Manciu, declanșând, cel mai probabil, o spirală a violenței care a culminat cu crima lui Zelea Codreanu. Cu siguranță că poziția pe care a avut-o Petre Andrei în acea ședință de senat i-a atras definitiv pecetea de dușman pentru mișcarea naționalistă, legionară, incipientă atunci, și aceasta cu atât mai mult cu cât Petre Andrei a făcut parte și din Masonerie, deși nu putem menționa data la care s-a afiliat, volumul *Memorii și istorii* prezentând însă un document care atestă participarea la această organizație[4].

Nu vrem să idealizăm și să transformăm personalitatea și destinul lui Petre Andrei într-un erou și model al regimului democratic, pentru că există destule penumbre (cum ar fi, de exemplu, prezența sa în guvernele dictaturii regale a lui Carol al II-lea) și multe necunoscute, care ne determină la moderație în aprecieri. Ceea ce vrem să subliniem, aici, este faptul că, în pofida tuturor imperfecțiunilor regimului democratic liberal din perioada interbelică, Petre Andrei a fost un agent al istoriei, și aceasta mai ales în comparație cu destinul fiului său, Petru P. Andrei, care după sinuciderea părintelui, a fost victimă a regimului bolșevic.

În numai douăzeci de ani de carieră academică, Petre Andrei a reușit să publice „15 lucrări, 5 cursuri litografiate, peste 40 de studii și articole, 25 de recenzii, 35 de conferințe și cuvântări, trei rapoarte de legi și peste 75 de discursuri parlamentare" (p. 35), achiziționând pentru biblioteca personală aproape 17.000 de volume în toate limbile de circulație pe care le stăpânea și fiind, totodată, conectat și sincronizat cu dezbaterile europene în domeniu (p. 27).

Petre Andrei a desfășurat și o destul de amplă activitate politică: în 1928, a intrat în Partidul Național Țărănesc, fiind numit șeful organizației județului Vaslui; a fost ales deputat și, apoi, numit subsecretar de stat în Ministerul agriculturii și în cel Instrucțiunii publice și cultelor, până în 1932, culminând, în 1938, cu demnitatea de ministru al Departamentului Educației Naționale în toate guvernele lui Carol al II-lea.

În *Jurnalul politic* pe care l-a ținut în această ultimă perioadă a activității sale politice, publicat de asemenea integral în volumul *Memorii și istorii*, lasă să se înțeleagă de ce el, spirit democratic autentic, a acceptat totuși să facă parte din guverne care au adoptat uniforma ca ținută politică obligatorie impusă de rege. Petre Andrei o afirmă brutal și sincer: de frică. Contextul politic devenise extrem de instabil și complicat prin aceea că, oficial, Partidul legionar Totul pentru Țară obținuse al treilea număr de voturi la alegerile din 1937. Anterior, Petre Andrei demisionase din Partidul Național Țărănesc, în semn de protest față de pactul de neagresiune pe care Iuliu Maniu l-a făcut cu Zelea Codreanu; Partidul Național Creștin al lui Octavian Goga și A. C. Cuza, impus de Carol al II-lea pentru a se alinia cumva politicii în creștere în influență a nazismului german și a fascismului italian, nu rezistă decât o lună și ceva, iar creșterea popularității lui Zelea Codreanu îl determină pe rege să decidă, în 1938, arestarea,

3. Petre Andrei, *Opera omnia*, tome VI, part I, vol. I., *Discursuri parlamentare (1929-1933)* (Iași: Ed. Tipo Moldova, 2010), 18–19.
4. Petre Andrei, Petru P. Andrei, *Memorii și istorii*, ed. Sorin Bocancea (Iași: Institutul European, 2022), 208-210.

judecarea, întemnițarea și asasinarea lui.

> „A fost foarte dureroasă pentru mine această intrare în guvern contra voinței și convingerii mele – de frică. De vreo săptămână fusese omorât Corneliu Codreanu și se înăsprise regimul, ceea ce nu se potrivea cu firea mea, după ce, de vreo trei ani mai înainte, nu acceptasem propunerea de a intra în guvern. Surâzând, (...Armand Călinescu a uzat și de amenințări, care priveau pe copiii mei și familia mea,...) mi s-a pomenit că pot fi trimis în lagăr"[5].

Nu putem ști ce anume a cântărit mai mult în luarea deciziei de a face parte din guvernele lui Carol al II-lea: frica de a nu fi trimis în lagăr de către Armand Călinescu sau nevoia de protecție împotriva amenințării constante și a eventualei răzbunări a legionarilor. *Jurnalul politic* consemnează chiar și ceea ce ar putea să pară o tentativă de compromis cu legionarii Gărzii de Fier, căci – probabil la cererea regelui, care voia să coopteze Garda de Fier la guvernare pentru a câștiga bunăvoința lui Hitler – Petre Andrei se întâlnește cu Horia Sima la acesta acasă[6]. Personal înclin către cel de-al doilea aspect, mai ales că, după un an, în septembrie 1939, Armand Călinescu va fi asasinat în stradă de un comando legionar[7], iar în octombrie 1940, după abdicarea și fuga lui Carol al II-lea, Petre Andrei însuși se sinucide, deși ar fi avut opțiunea să fugă în Turcia sau să se ascundă la Sibiel, dând curs propunerii lui Andrei Oțetea (p. 33), pentru a nu fi victimă a umilinței, brutalității și crimelor legionare, așa cum vor cădea Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Victor Iamandi și alți foști demnitari ai guvernelor lui Carol al II-lea.

Oricât de brutal ar părea, consider acest ultim act al lui Petre Andrei drept un act suprem al unui om care, personal, nu era vinovat cu nimic împotriva națiunii[8] sau averii statului, care-și făcuse datoria față de țară așa cum a putut mai bine în condițiile date; al unui om care prețuia suprem libertatea individuală și nu permitea nimănui să se atingă nici măcar de un singur fir de păr care-i aparținea. Numai că vremea vinovăției individuale – cea mai mare inovație a creștinismului preluată în civilizația occidentală – trecuse, fiind reintrodusă vinovăția colectivă sau pentru simplă asociere, care va fi preluată mai târziu și de către statul comunist instaurat de sovietici.

Trebuie menționat și faptul că volumul *Memorii și istorii* conține și scrisoarea integrală a lui Ion Vlasie, chestorul de poliție care a efectuat percheziția domiciliului lui Petre Andrei, în prezența acestuia, obligat de Ilie Vlad Sturza, „șeful politic al județului Iași, omul de încredere al centrului, Comandant Legionar și fiul ministrului de externe!"[9]. Scrisoarea a fost trimisă în 9 decembrie 1967 doamnei Georgette Andrei, în contextul publicării, în revista *Magazin istoric*, a ultimei scrisori adresată de Petre Andrei soției, și aduce detalii cu privire la felul în care a fost făcută percheziția și la faptul că Vlasie era chestor de carieră, iar nu legionar[10].

Petru P. Andrei avea doar optsprezece ani la moartea tatălui și devine victimă a răzbunării legionare și a ideii de vinovăție colectivă, căci este imediat arestat, direct din Liceul Internat, numai pentru „vina" de a fi fost fiul tatălui său, etichetat drept „sluga lui Carol al II-lea"; este eliberat în cursul aceleiași zile, în urma demersurilor mamei sale și ale procurorului Misihănescu. Mai târziu, în același an, în luna decembrie, este atacat în curtea casei familiei, nefiind vorba „de hoție, ci de răzbunare, continuând aceeași linie de teroare și mizerie"[11]. Între anii 1941-1949, viața i se desfășoară în condiții de relativă normalitate și acalmie, pentru că devine student la Drept și la Filosofie, de unde obține o bursă prin concurs și scapă, astfel, de front. Concomitent cu studiile, lucrează la descărcat vagoane în gara Iași și prin diverse magazine, spre a câștiga bani în plus pentru întreținerea mamei și a celor doi frați mai mici. Se angajează, apoi, în 1945, drept crainic la Radio Moldova Iași, iar mai apoi este detașat la departamentul juridic de la Radio.

Petru P. Andrei se înscrie în rândurile tineretului național-țărănesc; la București, unde a locuit o vreme, se întâlnește

5. Ibid., 154.

6. Ibid., 176: „Plecând, Ghelmegeanu îmi spune că Horia Sima, cu care mă întâlnisem de altminteri la dânsul acasă, va intra cu toți prietenii săi în noul partid [Frontul Renașterii Naționale, vezi p. 174, însemnarea din 15 iunie 1940 – n.n.]. Legionarismul reînvie mereu. Să dea Dumnezeu să servească țării!"

7. A se vedea și reacția lui Petre Andrei la represaliile împotriva legionarilor uciși fără judecată în număr mare (300), ca răspuns mai ales al ministrului de interne Gabriel Marinescu (la ordinul regelui?), la asasinarea lui Armand Călinescu: „Aflu o știre groaznică: în noaptea aceea fuseseră executate încă 300 de persoane în diferite orașe ale Țării, unii uciși pe stradă, alții luați din somn, fără multă alegere. Ciudat! Fără nicio judecată, cât de sumară! Generalul Gabriel Marinescu depășește orice limită. Aproape toți membrii guvernului pe care i-am văzut credeau că trebuie judecați, nu omorâți așa, la întâmplare. Dar el nu a întrebat pe nimeni și a făcut-o de capul lui. Am comunicat d-lui ministru Urdăreanu părerea mea, că trebuie să înceteze spectacolul oribil al expunerii cadavrelor și că e bine să se schimbe neapărat ministrul de interne, căci nu merge așa cum a procedat el, că *se introduce un sistem nenorocit pentru Țară*". Ibid., 165–166.

8. Ibid., 247: „Eu, deși complect nevinovat din niciun punct de vedere, nu pot trăi umilit și disprețuit. Nu pot suporta nici chiar compătimirea. Am trăit demn o viață întreagă și nici în momente grele nu m-am plecat, necum în aceste momente când mi se face o teribilă nedreptate. De aceea, trebuie să termin acum, când se deschide o perspectivă neagră".

9. Ibid., 256.

10. Ibid., 255.

11. Ibid., 354. A se vedea și ibid., 344.

cu Ioan Bărbuș, care conducea gruparea, și, de câteva ori, merge împreună cu acesta la Ambasada Americană, unde un consilier îi încurajează să lupte împotriva comuniștilor, pentru că ar avea susținerea americanilor. Este denunțat de către Adrian Marino și, în 15 august 1949, este arestat la ora unu noaptea, i se face o percheziție îndelungată și intră în malaxorul de vieți al pușcăriei comuniștilor, cu singura vină de a fi fost afiliat tineretului național-țărănesc și, desigur, pe baza stigmatului pus de legionari asupra tatălui, adică de a fi fost „fiul slugii lui Carol al II-lea"[12], „vină" preluată și de către procurorul comunist.

După cum am spus mai sus, trecuse vremea stabilirii vinovăției individuale, strict pe temeiul faptelor săvârșite de cineva, și venise vremea vinovăției de clasă, de apartenență socială, și a vinei prin simplă asociere. Scopul? Inocularea terorii:

> „Mult mai târziu, în penitenciar, am aflat că, la 15 august '49, comuniștii făcuseră arestări masive în întreaga Moldovă: la Rădăuți, la Piatra Neamț, Bacău, Botoșani și Iași. Și, ca sistem de teroare, arestaseră în fiecare oraș, sat câte 30, 40 de oameni, astfel încât populația și partidele care fuseseră cândva să fie timorate, intimidate, descurajate. Să se știe că este prăpăd",[13]

dacă îndrăznești să te opui comuniștilor, chiar și în cea mai neînsemnată manieră cu putință. Zdrobit în bătăi în arestul Securității din Iași, Petru P. Andrei este izolat nouăzeci de zile; este confruntat cu fostul lui coleg Adrian Marino, care-l îndeamnă să denunțe pe cât mai mulți dintre cunoscuți. Refuză, își primește sentința aberantă de uneltire contra ordinii sociale și omisiune de denunț și execută în total un an și jumătate de detenție la închisoarea Galata și în penitenciarul Iași.

Un alt plus al volumului *Memorii și istorii* este că prezintă extrase din dosarele politice[14] și alte documente în care apare Petru P. Andrei, precum și sentința acestuia, toate obținute de la CNSAS. Astfel, la eticheta de „fiu al slugii lui Carol al II-lea" se adaugă și stigmatul condamnării politice. Desigur, după eliberare, viața unui fost condamnat politic nu avea cum să revină la cursul normal, în sistemul politic totalitar instaurat de comuniști în România. O parte a oamenilor se fereau de foștii deținuți politici de parcă ar fi fost leproși, din cauza fricii de a nu avea probleme cu Securitatea și cu Partidul Comunist, unic, numai pentru o simplă asociere. Din această cauză, pentru a putea să trăiască și să-și întrețină mama, soția și copilul, Petru P. Andrei este angajat, după destul de multe respingeri[15], în diferite locuri de muncă situate, firește, sub pregătirea și competențele sale profesionale de avocat: ca desenator la un institut de proiectări din industria ușoară de confecții, poziție din care este dat afară după un an, printr-o dispoziție a Ministerului de resort; ca instalator de calorifere la Institutul Agronomic, poziție din care este dat afară după jumătate de an; ca om bun la toate la Secția de Arhitectură și Sistematizare din Iași.

În 1955, face cerere de reabilitare și obține sentința favorabilă, în luna septembrie a aceluiași an. Pentru prima dată, apelează la un vechi prieten al tatălui său, Mihai Ralea, care trecuse de partea comuniștilor, cu o cerere de revenire în avocatură în Colegiul avocaților Iași. Este admis, dar nu ca avocat definitiv, ci ca stagiar, și funcționează o vreme la Huși și la Târgu Frumos. Însă, în 1958, este din nou exclus din avocatură, pentru că a fost apărător al lui Adrian Oțetea, academician și profesor universitar acum, dar dat dispărut, într-o cauză privind naționalizarea ilegală a unei case a acestuia, casă pe care voia s-o ocupe primul secretar de partid local, Nistor. Documentul întocmit de Petru P. Andrei ajunge, prin soția lui Oțetea, la Bodnăraș, care dispune eliberarea casei, dar drept consecință și răzbunare, Petru P. Andrei este exclus din nou din avocatură. Merge la București și, prin intervenția lui Mihai Ralea, află la Ministerul Justiției că era nominalizat pe o listă cu indezirabili, probabil de către academicianul Mârza, care conducea și Comitetul Județean de Partid. După alte trei zile, este chemat de Ralea și Oțetea și împreună cu aceștia ajunge la Bodnăraș, care-i soluționează favorabil memoriul, dar îl sfătuiește să nu reintre în avocatură, din cauza atmosferei viciate de la Judecătoria Iași.

Am relatat acest episod pentru că este semnificativ pentru toate regimurile dictatoriale, autoritare și totalitare: instaurate cu promisiunea de a pune capăt corupției, politizării, nepotismelor și favoritismelor, acestea nu au făcut altceva decât să le amplifice. Deși nevinovat, competent în profesie și reabilitat în justiție, Petru P. Andrei nu a putut anula intervenția răzbunătoare a politrucilor decât printr-o intervenție la un nivel și mai înalt al Partidului Unic, pentru că așa începuse să funcționeze lumea, încă de pe atunci. Competența, corectitudinea, legalitatea, egalitatea în fața legii nu însemnau nimic în fața unei decizii politice luate de cel mai neînsemnat politruc, și aceasta cu atât mai mult dacă apucai să fii catalogat drept dușman de clasă și aveai dosarul de cadre „pătat" cu vreo detenție politică. În sfârșit, în urma acestei decizii a lui Bodnăraș, Petru P. Andrei reușește să fie încadrat pe postul de consilier juridic la

12. Ibid., 366.

13. Ibid., 366.

14. Ibid., 368-401.

15. Ibid., 403: „Dragă, tatăl dumitale a fost înalt demnitar, dumneata ai făcut politică, iar acuzația pentru care ai făcut temniță a fost tot politică. Loc pentru dumneata nu este!"

Universitatea Politehnică din Iași, iar în 1966 revine la Facultatea de Drept, ca asistent la Catedra de drept civil, fiind, în 1969, confirmat prin concurs în poziția de lector titular și obținând titlul de doctor în drept, în 1974.

Partea a doua a cărții *Memorii și istorii*, dedicată lui Petru P. Andrei, conține mult mai multe detalii și aspecte decât cele pe care le-am scos noi în evidență, cum ar fi, de exemplu: evocarea anilor de formare; venerarea tatălui și a personalităților din jurul lui Petre Andrei, pe care fiul le-a întâlnit și le-a admirat ca modele culturale și morale; eforturile de recuperare și publicare a operei lui Petre Andrei; felul în care erau alcătuite și funcționau instituțiile democratice în perioada interbelică, dar și procesul degradării acestora după instaurarea comunismului, prin promovarea incompetenților obedienți politic drept modele ori în funcții cheie ale statului și partidului. De aceea, reafirm că decizia de a alătura cele două cărți apărute separat este mai mult decât inspirată: documentele, scrisorile, procesele verbale relativ seci din prima parte a cărții trebuie neapărat citite împreună cu evocarea nostalgică și plină de admirație făcută epocii de către Petru P. Andrei, în cea de-a doua parte a cărții.

Noi am încercat să recompunem doar un fir interpretativ comun celor două părți, care ni s-a părut a fi tocmai această microfiziologie a puterii, adică a felului în care se răsfrâng deciziile politice asupra vieții unei familii, atunci când societatea decide să renunțe la pluralismul politic în favoarea unor regimuri autoritare, dictatoriale și totalitare. Cred că avertismentele pe care le putem extrage din aceasta sunt mai mult decât evidente și suficient de relevante pentru actualitatea vieții politice din România de astăzi.

Bibliography

Andrei, Petre, and Petru P. Andrei, *Memorii și istorii* [Memoirs and Histories], edited by Sorin Bocancea. Iași: Institutul European, 2022.

Andrei, Petre. *Opera omnia*, VI, part I, vol. I., *Discursuri parlamentare (1929-1933)* [Parliamentary Discourses (1929-1933)], edited by Cătălin Bordeianu and Doru Tompea. Iași: Ed. Tipo Moldova, 2010.

Andrei, Petre. *Sociologia revoluției. Studii de sociologie politică* [Sociology of Revolution. Studies in Political Sociology]. Iași: Polirom, 1998.